

PUNCTE FIXE ȘI PERIODICE ALE FUNCȚIILOR PERTURBATE

Vladimir MELNIC, Facultatea de Matematică și Informatică

In this paper we give some sufficient conditions, under which a perturbed function inherits the property to have fixed or periodic points as well as the initial function on R . We show as well that for any continuous and increasing one-to-one function $g : R \rightarrow R$ and any natural $p \geq 2$ there exists a solution of the equation $f^p = g$ in the same set of continuous and increasing one-to-one functions.

În studierea dinamicii iterațiilor unei funcții un loc important îl ocupă studierea punctelor fixe și punctelor periodice ale funcției, precum și caracterul lor.

În esența sistemelor dinamice discrete haotice o importanță mare o au punctele periodice ale funcției, existența lor.

Densitatea punctelor periodice ale funcției este una din condițiile apariției haosului. Sistemele dinamice discrete haotice au fost studiate de mulți autori (de exemplu, [1-5]).

Dinamica funcțiilor definite pe R prezintă un domeniu interesant de studiu, deoarece, în pofida unei simplități aparente a problemelor formulate, dinamica unidimensională oferă o gamă largă de proprietăți, de la o comportare simplă a orbitelor punctelor până la una haotică (a se vedea, de exemplu, [1, 2, 5]).

Pe de altă parte, având ca obiect de cercetare o funcție stabilită în mod experimental sau prin calcul aproximativ, putem vorbi de o perturbare a funcției de studiu inițiale. Acest fapt trebuie să fie luat în considerație la analiza rezultatelor obținute.

În prezenta lucrare se studiază condiții suficiente, în care o funcție perturbată moștenește unele proprietăți cu privire la punctele fixe și periodice ale funcției neperturbate pe R .

Fie $f : R \rightarrow R$ o funcție continuă. Vom spune că funcția $\tilde{f} : R \rightarrow R$ este o ε -perturbare a funcției f , dacă $|\alpha(x)| = |\tilde{f}(x) - f(x)| < \varepsilon$ pentru orice $x \in R$.

Punctul $x_0 \in R$ se numește *punct fix* al funcției f , dacă $f(x_0) = x_0$. Mulțimea punctelor fixe ale funcției f se notează cu $Fix f$.

Teorema 1. Fie funcția $f : R \rightarrow R$, $f \in C^1(R)$, și $x_0 \in \text{Fix } f$. Dacă $f'(x_0) \neq 1$ (punct hiperbolic), atunci pentru orice $\varepsilon > 0$ există $\delta > 0$, astfel încât pentru orice funcție $\alpha : R \rightarrow R$, $|\alpha(x)| < \delta$, $(\forall)x \in R$, funcția perturbată $f_\delta : R \rightarrow R$, $\tilde{f}_\delta(x) = f(x) + \alpha(x)$, are cel puțin un punct fix în ε -vecinătatea lui x_0 .

Teorema 2. Fie funcția $f : R \rightarrow R$, $f \in C^{n+1}(R)$, $x_0 \in \text{Fix } f$ și $f'(x_0) = 1$ (punct nehiperbolic). Presupunem că $f''(x_0) = f'''(x_0) = \dots = f^{(n-1)}(x_0) = 0$ și $f^{(n)}(x_0) \neq 0$.

1) Dacă n este un număr par, atunci pentru orice $\varepsilon > 0$ există o funcție $\alpha : R \rightarrow R$ cu condiția $|\alpha(x)| < \varepsilon$, $(\forall)x \in R$, astfel încât funcția perturbată $\tilde{f}_\varepsilon : R \rightarrow R$, $\tilde{f}_\varepsilon(x) = f(x) + \alpha(x)$, nu are niciun punct fix într-o vecinătate a punctului x_0 .

2) Dacă n este un număr impar, atunci pentru orice $\varepsilon > 0$ și orice $\alpha : R \rightarrow R$, $|\alpha(x)| < \varepsilon$, $(\forall)x \in R$, funcția perturbată $\tilde{f}_\varepsilon : R \rightarrow R$, $\tilde{f}_\varepsilon(x) = f(x) + \alpha(x)$, are cel puțin un punct fix într-o vecinătate a punctului x_0 .

Remarca 1. Funcția $f : R \rightarrow R$, $f(x) = x + e^{-x^2}$, reprezintă un exemplu de funcție, care nu are puncte fixe, dar pentru orice ε , $0 < \varepsilon < 1$, funcția perturbată $\tilde{f}_\varepsilon : R \rightarrow R$, $\tilde{f}_\varepsilon(x) = f(x) - \varepsilon$, are punct fix.

Definim inductiv iterația $f^n : R \rightarrow R$: $f^0(x) = x$, $f^{p+1}(x) = f(f^p(x))$ pentru $p \geq 0$.

Punctul $x_0 \in R$ se numește *punct periodic de perioadă p* al funcției f , dacă $f^p(x_0) = x_0$. Dacă p este cel mai mic număr natural nenul, pentru care $f^p(x_0) = x_0$, atunci p se numește *perioadă primă* a punctului x_0 . Mulțimea punctelor periodice de perioadă p ale funcției

f se notează cu $Per_p f$ (a se vedea [5]). Dacă $f \in C^1(\mathbb{R})$, atunci *multiplicator* al punctului periodic $x_0 \in Per_p f$ de perioadă p (a se vedea [5]) se numește produsul

$$\mu(x_0) = f'(x_0) \cdot f'(f(x_0)) \cdot f'(f^2(x_0)) \cdot \dots \cdot f'(f^{p-1}(x_0)).$$

Deoarece punctele periodice de perioadă p ale funcției f sunt puncte fixe ale funcției f^p , teoremele 1 și 2 pot fi reformulate pentru punctele periodice ale funcției f . Vom prezenta, ca exemplu, analogul teoremei 1 prin teorema 4.

Teorema 3. *Fie funcția $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, $f \in C^1(\mathbb{R})$. Pentru orice $\varepsilon > 0$, orice segment $[a, b]$ și orice număr natural $p \geq 2$ există $\delta > 0$, astfel încât pentru orice funcție perturbată $\tilde{f} : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, $\tilde{f}(x) = f(x) + \alpha(x)$, unde $|\alpha(x)| < \delta$, $(\forall)x \in \mathbb{R}$, avem $|\tilde{f}^n(x) - f^n(x)| < \varepsilon$ pentru orice $1 \leq n \leq p$ și $x \in [a, b]$.*

Teorema 4. *Fie funcția $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, $f \in C^1(\mathbb{R})$, și x_0 un punct periodic de perioadă primă p . Dacă *multiplicatorul* $\mu(x_0) \neq 1$, atunci pentru orice $\varepsilon > 0$ există $\delta > 0$, astfel încât orice funcție perturbată $\tilde{f} : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$, $\tilde{f}(x) = f(x) + \alpha(x)$, unde $|\alpha(x)| < \delta$, $(\forall)x \in \mathbb{R}$, are cel puțin un punct periodic de perioadă p în ε -vecinătatea lui x_0 .*

Având o funcție continuă, apare problema: În ce condiții această funcție poate fi inclusă în iterațiile unei alte funcții? Mai exact, având o funcție continuă g și un număr natural $p \geq 2$, în ce condiții ecuația funcțională $f^p = g$ admite cel puțin o soluție f ?

Următoarea teoremă prezintă condiții suficiente pentru rezolvarea unor astfel de ecuații funcționale.

Teorema 5. *Pentru orice funcție $g : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ continuă, bijectivă și crescătoare și pentru orice număr natural $p \geq 2$ există o funcție $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ continuă, bijectivă și crescătoare, astfel încât $f^p(x) = g(x)$ pentru orice $x \in \mathbb{R}$.*

Remarca 2. Demonstrația teoremei 5 este constructivă și poate servi în calitate de algoritm pentru găsirea a cel puțin unei soluții a ecuației funcționale $f^P(x) = g(x)$ în condițiile teoremei.

Bibliografie:

1. BARNESLEY, M., *Fractals everywhere*. San Diego: Academic Pres. Inc., 1988.
2. DEVANEY, R., *An Introduction to Chaotic Dynamical Systems*. New York: Addison-Wesley Publish. Co., 1989.
3. OTT, E., *Chaos in dynamical systems*. Cambridge: Cambridge University Press., 1993.
4. КАТОК, А., ХАССЕЛБЛАТ, Б., *Введение в современную теорию динамических систем*. Москва: Факториал, 1999.
5. ШАРКОВСКИЙ, А., МАЙСТРЕНКО, Ю., РОМАНЕНКО, Е., *Разностные уравнения и их приложения*. Киев: Наукова Думка, 1986.

Recomandat

Valeriu GUȚU, dr., conf. univ.